

ЕВОЛУИРАЈУЋИ СКУП ВЕШТИНА ВОЈНОГ ПРОФЕСИОНАЛЦА: ИЗВАН ОКВИРА КИНЕТИЧКИХ ОПЕРАЦИЈА

Александар Грижев¹

Весна Попоска²

Достављен: 3.7.2026.

Језик рада: Српски

Кориговано: 20.8.2026.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 4.9.2026.

DOI број: 10.5937/vojdelo2603091G

Апстракт: Савремено безбедносно окружење одликују све већа сложеност, убрзане технолошке промене, хибридне претње и интензивирање конкуренције у информационом домену. Ови процеси утичу не само на начин извођења војних операција већ и на вештине и компетенције које се захтевају од војних професионалаца. Иако су традиционалне војне способности, као што су физичка спремност, техничко знање и лидерство, и даље од суштинског значаја, саме по себи више нису довољне. Од савременог војног особља све се више очекује да делује у сложеним информационим окружењима, сарађује са различитим актерима и доноси одлуке у условима неизвесности.

У раду се разматра на који начин се скуп вештина војног професионалца развија као одговор на наведене промене. Применом квалитативног концептуалног приступа, заснованог на прегледу релевантне литературе, одабраних доктринарних докумената НАТО-а и запажања практичара из области професионалног војног образовања и мултинационалних оперативних окружења, идентификоване су три међусобно повезане области компетенција: физичка, когнитивна и социјална. Анализа указује да савремена војна ефикасност зависи не само од способности примене силе већ и од способности разумевања и сналажења у сложеним окружењима, критичке обраде информација и ефикасне комуникације у различитим организационим и културним окружењима.

У раду се такође разматрају импликације ових промена на професионално војно образовање, при чему се наглашава потреба за

1 Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Војна академија „Генерал Михаило Апостолски“, Скопље, Република Северна Македонија, e-mail: aleksandar.grizev@ugd.edu.mk, <https://orcid.org/0009-0009-8074-0036>

2 Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Војна академија „Генерал Михаило Апостолски“, Скопље, Република Северна Македонија, e-mail: vesna.poposka@ugd.edu.mk, <https://orcid.org/0000-0002-4787-3197>

успостављањем равнотеже између традиционалних војних компетенција и развоја прилагодљивости, критичког мишљења, целоживотног учења и способности за сарадњу. Закључује се да ће војног професионалца будућности одликовати интегрисан спој физичких, когнитивних и социјалних компетенција, који превазилази традиционално усмерење на кинетичке операције.

Кључне речи: *војна професија, професионално војно образовање, когнитивне компетенције, социјалне компетенције, хибридне претње, савремено ратовање, војна адаптација*

Увод

Војна професија никада није била статична. Током историје промене у карактеру ратовања утицале су не само на начин организације и опремања оружаних снага већ и на очекивања која се постављају пред оне који у њима служе. Класични теоретичари цивилно-војних односа и војног професионализма војну стручност посматрали су првенствено кроз призму лидерства, дисциплине, техничке компетентности и ефикасног управљања употребом насиља (Huntington, 1957; Janowitz, 1960). Ове основе и данас остају од суштинског значаја и настављају да издвајају војну професију од многих других занимања. Истовремено, међутим, окружење у којем војни професионалци делују претрпело је значајне промене.

Савремено безбедносно окружење одликују све већа сложеност, неизвесност и међусобна повезаност. Војне операције више се не изводе искључиво на јасно дефинисаним бојиштима против лако препознатљивих противника. Напротив, од припадника оружаних снага очекује се да делују у окружењу које обликују хибридне претње, убрзане технолошке промене, надметање у информационом простору и интеракција са широким спектром цивилних и међународних актера. Савремени сукоби често подразумевају комбиновану примену војних и невојних инструмената, чиме се замагљују традиционалне границе између рата и мира и истовремено проширује спектар вештина које се захтевају од војних професионалаца (Hoffman, 2007; Freedman, 2017).

Ове промене имају непосредне импликације на војну професију. Физичка спремност, техничка оспособљеност и лидерство и даље представљају незаменљиве компоненте војне ефикасности. Међутим, искуства стечена у мултинационалним мисијама, операцијама подршке миру и окружењима професионалног војног образовања (PME) указују на то да ове традиционалне компетенције саме по себи више нису довољне. Од војног особља се све више захтева да тумачи сложена информациона окружења, остварује интеракцију са различитим културним групама, сарађује преко институционалних граница и доноси одлуке у условима двосмислености и неизвесности. У многим ситуацијама разумевање окружења постало је подједнако важно као и деловање у њему.

Све већи значај когнитивне и информационе димензије сукоба додатно потврђује овај тренд. Савремене војне организације све више препознају важност критичког мишљења, прилагодљивости, информационе свесности и ефикасне комуникације. Ове компетенције не замењују традиционалне војне вештине, већ их допуњују и унапређују. Сходно томе, профил војног професионалца еволуира од модела који је првенствено заснован на кинетичким способностима ка моделу који integriше физичке, когнитивне и социјалне компетенције.

Циљ овог рада јесте да анализира на који начин се скуп вештина војног професионалца развија као одговор на промене у савременом безбедносном окружењу. Посебна пажња посвећена је све већем значају когнитивних и социјалних компетенција, уз традиционалне војне способности. У раду је примењен квалитативни концептуални приступ заснован на прегледу релевантне научне литературе, одабраних НАТО и војнодоктринарних докумената, као и запажања аутора проистеклих из професионалног војног образовања (РМЕ) и мултинационалних оперативних окружења. Уместо емпиријског мерења појединачних компетенција, настоји се да се идентификују и објасне шири трендови који преобликују војни професионализам у савременом безбедносном окружењу. Полази се од става да промена карактера ратовања захтева шире разумевање војног професионализма, при чему се посебно указује на импликације ових промена за професионално војно образовање и обуку.

Рад је структуриран у пет целина. Након увода, у првом делу разматрају се традиционална схватања војне професије и компетенције које су се историјски повезивале са војном стручношћу. Други део посвећен је кључним променама у савременом безбедносном окружењу које су утицале на еволуацију војних улога и одговорности. У трећем делу представљен је оквир компетенција савременог војног професионалца, организован око физичког, когнитивног и социјалног домена. У четвртом делу разматрају се импликације ових промена на професионално војно образовање и обуку. На крају, у закључку се анализира шири значај ових промена за будућност војне професије.

Традиционална војна професија

Појам војне професије предмет је научних расправа већ деценијама, ако не и вековима. Иако су различити аутори наглашавали различите аспекте војне службе, постоји широка сагласност да војна професија поседује посебан корпус стручних знања, снажан осећај одговорности и специфичан однос према држави и друштву. Војни професионалци имају поверену одговорност за управљање и употребу силе у име државе, што ову професију разликује од већине других занимања, али истовремено пред њене припаднике поставља значајне етичке и професионалне захтеве.

Један од најутицајнијих приступа војном професионализму развио је Хантингтон, који је војну стручност дефинисао као специјализовано знање неопходно за управљање насиљем. Према Хантингтону, војне професионалце не одликује само техничка компетентност већ и одговорност према друштву, као и колективни идентитет припадника посебне професије. Његов рад представљао је основу за разумевање војног професионализма кроз концепте стручности, одговорности и професионалне аутономије (Huntington, 1957).

Нешто другачију перспективу понудио је Јановиц, који је нагласио друштвене и политичке димензије војне службе. Пишући у периоду значајних геополитичких промена, Јановиц је указао да војни официри све више морају поседовати политичку свест, комуникационе вештине и способност интеракције са цивилним институцијама. Иако су многа његова запажања била повезана са реалношћу Хладног рата, она су наговестила процесе који ће постати све значајнији у наредним деценијама. Многе компетенције које је идентификовао, посебно комуникација, политичка свест и интеракција са цивилним институцијама, постале су још релевантније у савременим војним операцијама (Janowitz, 1960).

Традиционална схватања војног професионализма у великој мери била су обликована захтевима начина ратовања карактеристичног за индустријско доба. Успех је зависио од физичке издржљивости, дисциплине, техничке оспособљености и ефикасног лидерства унутар јасно дефинисаних командних структура. Системи војног образовања и обуке били су стога првенствено усмерени на развој тактичке компетентности, оперативне ефикасности и способности функционисања у хијерархијски организованим структурама. Ове компетенције и даље представљају основу војне ефикасности и настављају да чине темељ професионалног војног развоја.

Истовремено, војна професија никада није била у потпуности статична. Промене у технологији, друштву и карактеру ратовања непрекидно су утицале на очекивања која се постављају пред војно особље. Москос, Вилијамс и Сегал (Moskos et al., 2000) указали су да савремене оружане снаге све више делују у окружењима која карактерише интензивнија интеракција са цивилним друштвом, међународним организацијама и мултинационалним коалицијама. Ови процеси постепено су проширили спектар компетенција које се очекују од војних професионалаца изван оквира искључиво техничке и тактичке стручности.

Савремене расправе о војној професији и даље наглашавају значај традиционалних компетенција, као што су лидерство, дисциплина, физичка спремност и професионална етика (Snider, 2005). Међутим, такође препознају да се окружење у којем војно особље делује мења. Иако основни темељи војног професионализма остају очувани, захтеви који се постављају пред војне професионалце значајно су проширени (Ђukić, 2025). Разумевање ових промена захтева детаљно разматрање савременог безбедносног окружења и фактора који преобликују војне улоге и одговорности.

Промена карактера ратовања

Војна професија се одувек развијала као одговор на промене у безбедносном окружењу. Током историје развој технологије, политичке организације и војне доктрине утицао је не само на начин вођења ратова већ и на компетенције које се захтевају од војног особља. Иако основна сврха оружаних снага остаје непромењена, контекст у којем војни професионалци делују постао је значајно сложенији. Савремени безбедносни изазови све више превазилазе оквире конвенционалних војних сукоба и захтевају шире разумевање оперативног окружења.

Један од најзначајнијих развоја јесте све већа распрострањеност хибридних претњи и хибридних облика сукоба. Уместо ослањања искључиво на конвенционалну војну силу, државни и недржавни актери све више комбинују војне, политичке, економске, информационе, сајбер и друге инструменте ради остваривања стратешких циљева (Hoffman, 2007). Овакви приступи често настоје да искористе рањивости испод прага оружаног сукоба, стварајући нејасноће у погледу природе претње и одговарајућег начина реаговања. Као последица тога, од војних професионалаца очекује се да разумеју не само војне активности већ и шире политичке, друштвене и информационе динамике које утичу на безбедносно окружење. У многим савременим ситуацијама само војно деловање није довољно за постизање оперативних циљева, због чега шире разумевање оперативног окружења постаје кључна професионална компетенција.

Други фактор који обликује савремено безбедносно окружење јесте све већи значај информација. Технолошки напредак драматично је повећао брзину, количину и доступност информација, стварајући истовремено нове могућности и изазове за војне организације. Информације данас утичу на перцепцију јавности, политичко одлучивање, оперативну ефикасност и стратешку комуникацију (STRATCOM) на начине који су били незамисливи пре само неколико деценија. Војно особље све више делује у окружењима у којима наративи, перцепције и поверење јавности могу имати директне оперативне последице. Сходно томе, способност критичке процене информација, препознавања дезинформација и лажних информација, као и ефикасне комуникације, постаје све значајнија за војну ефикасност. Слични трендови уочени су и у истраживањима која анализирају утицај дезинформација и растућу потребу за регулаторним и образовним одговорима у савременом информационом окружењу (Poposka, 2016; Poposka & Ilik, 2025). Тактички догађај данас може путем друштвених мрежа у року од неколико сати произвести стратешке последице, што додатно повећава значај информационе свесности на свим нивоима војног деловања.

Савремени НАТО концепти, попут когнитивног домена и информационе предности, показују растуће препознавање чињенице да војна ефикасност све више зависи од начина на који појединци и групе разумеју и тумаче информације, али и од начина на који на њих реагују. Иако се ови концепти најчешће разматрају

на стратешком нивоу, њихова реализација зависи од компетенција појединачних војних професионалаца који морају да обрађују информације, доносе одлуке и остварују интеракцију са другима у условима неизвесности (NATO, 2021; NATO, 2022).

Трећи фактор који доприноси еволуцији војног професионализма јесте све израженији мултинационални и међусобно повезани карактер војних операција (Brooks, 2021). Савремене војне мисије често подразумевају сарадњу савезника, партнерских држава, међународних организација, државних институција и цивилних актера. Операције у Авганистану, Ираку, на Балкану и бројне мисије подршке миру показале су да војни успех често зависи од ефикасне координације између различитих учесника са различитим организационим културама, професионалним искуствима и националним перспективама (Atkins, 2023). У таквим окружењима комуникација, културна свесност и интерперсоналне вештине све више постају оперативни захтеви, а не само пожељне личне особине. Разлике у језику, организационој култури и националним перспективама могу директно утицати на координацију, поверење и доношење одлука у мултинационалним окружењима.

Ови процеси не умањују значај традиционалних војних компетенција. Физичка спремност, техничка стручност, дисциплина и лидерство и даље представљају кључне основе војног професионализма. Међутим, оне више нису довољне саме по себи. Комбинација хибридних претњи, надметања у информационом простору и све сложенијих оперативних окружења проширила је спектар компетенција које се захтевају од војног особља. Савремени војни професионалци морају бити способни не само да ефикасно делују већ и да разумеју, тумаче и утичу на окружења у којима делују. Ова промена представља основу за разматрање еволуције скупа вештина војног професионалца кроз три међусобно повезане области компетенција: физичку, когнитивну и социјалну. Ове области заједно представљају оквир за разумевање начина на који се војни професионализам прилагођава захтевима савременог безбедносног окружења.

Еволуција скупа вештина војног професионалца

Развојни процеси разматрани у претходном делу указују на то да савремени војни професионалци делују у окружењу које се значајно разликује од окружења претходних генерација. Иако основна сврха војне професије остаје непромењена, компетенције неопходне за ефикасно извршавање задатака проширене су као одговор на промене у ратовању, технологији и ширем безбедносном окружењу. Традиционалне војне вештине и даље представљају основу професионалне ефикасности, али их све више допуњују компетенције повезане са обрадом информација, критичким мишљењем, комуникацијом и сарадњом преко организационих и културних граница.

Ова еволуција не подразумева замену традиционалног војног професионализма потпуно новим моделом. Она пре представља постепено проширивање професионалних захтева. Војно особље и даље мора бити способно да извршава захтевне физичке задатке, управља сложеним системима и руководи у условима ризика и неизвесности. Истовремено, од њих се додатно захтева да разумеју сложена оперативна окружења, тумаче велике количине информација и ефикасно комуницирају са различитим актерима. У аналитичке сврхе ове компетенције могу се условно груписати у три међусобно повезане области: физичке компетенције, когнитивне компетенције и социјалне компетенције.

Физичке компетенције

Упркос значајном технолошком напретку и променама у карактеру ратовања, физичке компетенције и даље представљају основну компоненту војног професионализма (Huntington, 1957; Snider, 2005). Оружане снаге и даље делују у окружењима у којима физичка издржљивост, отпорност и способност функционисања у захтевним условима директно утичу на оперативну ефикасност. Војно особље мора бити припремљено за деловање у екстремним климатским условима, под психолошким притиском и у ситуацијама неизвесности и ризика. У том смислу ниједан технолошки развој није уклонио потребу за појединцима који су способни да ефикасно делују у таквим околностима.

Физичка компетентност не односи се искључиво на физичку спремност. Она обухвата тактичку оспособљеност, овладавање војном опремом и системима наоружања, као и практичне вештине неопходне за извршење мисије. Ове компетенције су традиционално чиниле језгро војне стручности и остају од суштинског значаја за оперативни успех, што је Хантингтон (Huntington, 1957) истицао у свом разматрању војне стручности. Савремене војне операције све више се ослањају на напредне технологије, али те технологије и даље зависе од људских оператера који морају разумети њихове могућности, ограничења и одговарајућу примену. Сходно томе, професионална компетентност и даље захтева интеграцију физичке спремности са техничком стручношћу и оперативним расуђивањем (Moskos et al., 2000).

Лидерство такође остаје тесно повезано са физичким доменом. Од војних лидера очекује се да доносе одлуке под притиском, одржавају дисциплину и очувају кохезију у изазовним условима. Кредибилитет лидера често не зависи само од њиховог професионалног знања већ и од доказане способности да деле тешкоће и делују заједно са људима којима руководе. У том смислу физичка компетентност и даље представља важан извор професионалног легитимитета унутар војних организација (Snider, 2005).

Истовремено, улогу физичке компетентности не треба посматрати изоловано. Савремене операције све више показују да сама физичка спремност не га-

рантује успех. Војни професионалци могу поседовати изузетне тактичке вештине и техничку стручност, а ипак се суочити са потешкоћама приликом деловања у сложеним информационим, политичким или мултинационалним окружењима. Физичка компетентност стога остаје неопходан, али не и довољан услов професионалне ефикасности. Она представља основу на којој се развијају и примењују друге компетенције, чиме чини први од три домена неопходна савременом војном професионалцу.

Когнитивне компетенције

Ако физичка компетентност представља основу војне ефикасности, когнитивна компетентност све више представља њен мултипликатор. Растућа сложеност савремених безбедносних изазова захтева од војних професионалаца не само да ефикасно делују већ и да критички размишљају, брзо се прилагођавају и доносе квалитетне и информисане одлуке у условима неизвесности. Савремена оперативна окружења карактеришу преоптерећеност информацијама, двосмислене ситуације, супротстављени наративи и брзо променљиве околности које често не пружају јасна и непосредна решења (NATO, 2021; NATO, 2022).

Когнитивне компетенције обухватају низ способности, укључујући критичко мишљење, аналитичко расуђивање, процену, решавање проблема, прилагодљивост и доношење одлука. Ове компетенције омогућавају војном особљу да тумачи сложене ситуације, процењује информације, идентификује претпоставке и анализира могуће правце дејства (CoA). Иако су ове способности одувек биле значајне за војно лидерство, њихов значај се значајно повећао како су војне операције постале међусобно повезаније и интензивније засноване на информацијама (Kahneman, 2011).

Повећање количине доступних информација представља посебан изазов. Приступ информацијама сам по себи не унапређује аутоматски на доношење одлука; у појединим случајевима може га додатно отежати. Војни професионалци стога морају бити способни да разликују релевантне информације од непотребног садржаја, препознају предрасуде, процене изворе и разумеју ограничења сопствених перцепција и претпоставки. Као што је Канеман (Kahneman, 2011) показао, непоштовање ових принципа може довести до погрешних процена и лоших оперативних одлука.

Значај когнитивних компетенција огледа се и у савременим војним и НАТО приступима. Концепти попут информационе предности и когнитивног домена наглашавају да успех све више зависи од способности ефикаснијег разумевања и тумачења оперативног окружења у односу на потенцијалне противнике (NATO, 2021; NATO, 2022). Иако се ови концепти често разматрају на стратешком и оперативном нивоу, они се у крајњој линији ослањају на компетенције појединачних

војних професионалаца који свакодневно обрађују информације и доносе одлуке.

Искуства из војних операција додатно показују да се ефикасно доношење одлука често одвија у условима непотпуних информација и временског притиска. У таквим ситуацијама професионалци се често ослањају на искуство, препознавање образаца и процену, а не искључиво на аналитичке процесе. Клајн (Klein, 1998) указује да искусни доносиоци одлука често препознају познате обрасце и брзо идентификују применљива решења заснована на претходном искуству. Сходно томе, савремени војни професионалци морају комбиновати аналитичко размишљање са практичним расуђивањем, прилагодљивошћу и континуираним учењем.

Растући значај когнитивних компетенција не умањује значај физичке спремности или техничке стручности. Напротив, он повећава њихову ефикасност омогућавајући војном особљу да те способности примењује на одговарајући начин у сложеним и неизвесним окружењима. Како ратовање све више обликују информације, технологија и људске перцепције, когнитивне компетенције ће вероватно остати једно од кључних обележја савременог војног професионалца.

Социјалне компетенције

Трећи домен професионалних компетенција одражава све израженију социјалну и информациону природу савремених војних активности. Савремене војне операције ретко се одвијају изоловано. Војни професионалци редовно комуницирају са савезницима, партнерским државама, цивилним властима, међународним организацијама, невладиним организацијама (NGO), локалним становништвом и медијима. Као последица тога, професионална ефикасност све више зависи од способности комуникације, сарадње и изградње односа преко организационих, културних и националних граница (Janowitz, 1960; Moskos et al., 2000).

Социјалне компетенције обухватају комуникационе вештине, културну свесност, интерперсоналну ефикасност, информациону писменост и способност ефикасног деловања у различитим друштвеним и информационим окружењима (Stanar, 2025). Ове компетенције омогућавају војним професионалцима да разумеју различите перспективе, изграде поверење, управљају сложеним интеракцијама и ефикасно комуницирају са различитим заинтересованим странама. У мултинационалним и међуагенцијским операцијама ове способности директно доприносе ефикасности мисије, олакшавајући координацију, сарадњу и стварање заједничког разумевања између војних и цивилних актера. Штавише, савремено војно образовање све више препознаје да социјалне компетенције нису додатак професионалној стручности, већ њена суштинска компонента у сложеним оперативним окружењима (Stanar & Starčević, 2025).

Мултинационални карактер савремених војних операција додатно наглашава значај овог домена. Активности НАТО-а и коалиционих снага редовно окупљају припаднике различитих културних, организационих и професионалних средина. Иако војне организације често деле заједничке циљеве, разлике у језику, организационој култури и националним приступима могу утицати на комуникацију, очекивања и процесе доношења одлука. Способност превазилажења ових разлика стога постаје све значајнији професионални захтев (Thomas & Inkson, 2017).

Информациона димензија војних активности такође доприноси растућем значају ове компетенције. Војно особље све више делује у окружењима у којима се информације брзо шире путем традиционалних и дигиталних медијских платформи. Појединачне активности могу бити посматране, тумачене и дељење готово тренутно, понекад производећи последице далеко изван непосредног тактичког нивоа. У таквим условима ефикасна комуникација и информациона свесност постају важни елементи професионалног понашања и организационог кредибилитета (NATO, 2022).

Социјалне компетенције доприносе ефикасности мисије и кроз подршку сарадњи између војних и цивилних актера. Савремене операције често захтевају координацију са државним органима, међународним организацијама, хуманитарним актерима, као и локалним заједницама. Успех у таквим окружењима не зависи само од војних способности већ и од способности комуникације, преговарања и изградње продуктивних односа са широким спектром заинтересованих страна (Janowitz, 1960).

Посматрано у целини, наведени процеси указују на то да су социјалне компетенције постале све значајнија компонента војног професионализма. Иако физичке и когнитивне компетенције остају неопходне, оне се често примењују у социјалним окружењима у којима комуникација, поверење и информације обликују исходе. Искуства из области интеркултуралног и међурелигијског дијалога додатно показују да се поверење и међусобно разумевање често заснивају на препознавању заједничких вредности и етичких основа, чак и међу групама са различитим културним и религијским обрасцима (Grizhev et al., 2025). Савремени војни професионалац стога мора бити способан не само да ефикасно делује и одлучује већ и да успешно комуницира са другима у сложеним и међусобно повезаним окружењима.

Проширивање професионалних захтева поставља важно питање пред војне организације. Уколико се од савремених војних професионалаца очекује развој компетенција у физичком, когнитивном и социјалном домену, системи војног образовања и обуке морају се прилагодити тим захтевима. Стога се у наредном поглављу разматра импликације ових промена на професионално војно образовање.

Импликације на професионално војно образовање

Еволуција војне професије има значајне импликације на професионално војно образовање (РМЕ). Уколико се од савремених војних професионалаца очекује да ефикасно делују у физичком, когнитивном и социјалном домену, образовни системи морају обезбедити да се ове компетенције развијају на уравнотежен и интегрисан начин. Традиционално војно образовање историјски је било усмерено на тактичку оспособљеност, техничку стручност, дисциплину и лидерство. Ови елементи и даље остају основа и настављају да представљају темељ војне ефикасности. Међутим, сложеност савременог безбедносног окружења захтева образовне приступе који превазилазе пуко преношење војних знања и техничких вештина.

Једна од значајних импликација односи се на све већу важност развоја когнитивних компетенција током целокупне каријере војног професионалца. Савремена оперативна окружења захтевају особље које је способно да критички размишља, процењује информације, преиспитује претпоставке и доноси одлуке у условима неизвесности. Критичко мишљење постало је све значајнија компонента професионалног војног образовања, јер омогућава војним професионалцима да преиспитују претпоставке, препознају предрасуде, процењују доказе и доносе квалитетне процене у сложеним оперативним окружењима (Gerras, 2008). Професионално војно образовање стога треба да створи могућности за анализу, рефлексију, решавање проблема и доношење одлука, а не да се искључиво ослања на усвајање доктринарних знања. Учење засновано на сценаријима, студије случаја, активности „црвеног тима” (*red teaming*) и стручне дискусије могу допринети развоју интелектуалне флексибилности неопходне у сложеним оперативним окружењима. Ови приступи све више су присутни у савременим расправама о војном образовању, које наглашавају прилагодљивост, критичко мишљење и способност деловања у окружењима која се брзо мењају.

Друга импликација односи се на развој социјалних компетенција. Савремени војни професионалци све више делују у мултинационалним, међуагенцијским и цивилно-војним окружењима, у којима су ефикасна комуникација и сарадња од суштинског значаја. Професионално војно образовање стога треба да обезбеди могућности за интеракцију са различитим перспективама и професионалним културама. Међународне размене, мултинационалне вежбе, интердисциплинарне образовне активности или сарадња са цивилним институцијама могу допринети развоју културне свесности, комуникационих способности и способности изградње професионалних односа преко организационих граница.

Растући значај информација у савременом ратовању такође захтева већу пажњу у оквиру војног образовања. Војни професионалци морају бити способни да критички процењују информације, препознају дезинформације и лажне ин-

формације и разумеју како наративи и перцепције утичу на оперативне исходе. Информациона писменост стога треба да буде посматрана као важна компонента професионалног развоја, а не као специјализована вештина ограничена на поједине родове или функције.

Ови захтеви указују на то да професионално војно образовање треба све више да наглашава прилагодљивост и континуирано учење. Брзина технолошких, друштвених и безбедносних промена значи да се многи изазови са којима ће се војни професионалци сусретати током каријере не могу у потпуности предвидети у оквиру почетног образовања и обуке. Сходно томе, образовни системи не треба да пружају само знање већ и да развијају способност и мотивацију за учење током целокупне професионалне каријере. Приступи повезани са самосталним учењем и целоживотним учењем добијају све већу пажњу у овом контексту, јер подстичу полазнике да преузму већу одговорност за сопствени професионални развој (Hase & Kenyon, 2000; Blaschke, 2012). Слична запажања изнета су и у истраживањима која анализирају примену хеутагошких принципа у савременим образовним окружењима, укључујући и војно образовање (Ilieva Nikolovska et al., 2019).

Истовремено, све већи нагласак на когнитивним и социјалним компетенцијама не треба тумачити као умањење значаја физичке компетенције. Војне организације и даље имају основну одговорност за примену силе и успешно извођење војних операција. Изазов за професионално војно образовање стога није замена традиционалног војног образовања, већ његова допуна. Ефикасан професионални развој захтева интеграцију физичких, когнитивних и социјалних димензија на начин који одражава реалност савременог безбедносног окружења.

На крају, будућа ефикасност војних организација неће зависити само од технологија којима располажу или доктрина које примењују већ и од њихове способности да развију професионалце који су способни да разумеју, прилагоде се и утичу на све сложенија оперативна окружења. Професионално војно образовање остаће један од најважнијих механизма путем којих војне институције припремају своје особље за ове променљиве захтеве.

Закључак

Војна професија се континуирано прилагођавала променама у ратовању, технологији и друштву. Иако основна одговорност војних професионалаца остаје непромењена, окружење у којем они делују постало је значајно сложеније. Савремени безбедносни изазови све више су обликовани хибридним претњама, надметањем у информационом простору, технолошким иновацијама и мултинационалном сарадњом, што ствара захтеве који превазилазе оквире традиционалне војне стручности.

У раду је указано да ови процеси проширују скуп вештина неопходних савременом војном професионалцу. Физичке компетенције остају основа војне ефикасности и настављају да представљају темељ оперативног учинка, лидерства и професионалног кредибилитета. Истовремено, растући значај информација, неизвесности и сложених оперативних окружења повећао је улогу когнитивних компетенција. Од војних професионалаца све више се очекује да критички размишљају, ефикасно обрађују информације, прилагођавају се променљивим околностима и доносе квалитетне одлуке под притиском. Подједнако значајна постаје и улога социјалних компетенција, које омогућавају ефикасну комуникацију, сарадњу и изградњу односа преко организационих, културних и националних граница. Ови процеси одражавају шире промене у војном професионализму, у којем ефикасно професионално деловање све више зависи од комбинације традиционалне војне стручности и ширег спектра когнитивних и социјалних компетенција (Ђukić, 2025).

Ове компетенције не треба посматрати као супротстављене приоритете. Напротив, оне представљају комплементарне димензије војног професионализма. Ефикасност савременог војног особља не зависи само од способности примене силе већ и од способности разумевања окружења, тумачења информација и ефикасног рада са широким спектром актера. Савремени војни професионалац стога мора бити способан да истовремено делује у физичком, когнитивном и социјалном домену.

Налази рада такође указују на значајну улогу професионалног војног образовања (PME). Како се захтеви који се постављају пред војно особље настављају развијати, системи образовања и обуке морају подржати развој ширег скупа компетенција, уз очување основа војног професионализма. Изазов није у замени традиционалног војног образовања, већ у његовој надоградњи како би припремило особље за све сложенија и међусобно повезанија оперативна окружења.

На крају, еволуција војне професије одражава ширу промену самог карактера ратовања. Војни успех ће и даље зависити од физичких способности и оперативне оспособљености, али ови квалитети више нису довољни сами по себи. У времену у којем информације, перцепције и људска интеракција имају све значајнију улогу, војног професионалца будућности неће одређивати само способност деловања већ и способност разумевања, прилагођавања и утицаја. У том смислу еволуција војног професионализма не представља удаљавање од кинетичких операција, већ препознавање чињенице да војна ефикасност све више зависи од компетенција које их превазилазе.

Литература

- [1] Atkins, W. (2023). Who lost Afghanistan? Samuel Huntington and the decline of strategic thinking [Ко је изгубио Авганистан? Семјуел Хантингтон и опадање стратешког мишљења]. *Armed Forces & Society*, 49(4), 965–981.
- [2] Blaschke, L. M. (2012). Heutagogy and lifelong learning: A review of heutagogical practice and self-determined learning [Хеутагогија и целоживотно учење: Преглед хеутагошке праксе и самодетерминисаног учења]. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 13(1), 56–71.
- [3] Brooks, R. A. (2021). The paradoxes of Huntingtonian professionalism [Парадокси хунтингтоновског професионализма]. In: L. Beehner, R. A. Brooks, & D. Maurer (Eds.), *Reconsidering American civil-military relations: The military, society, politics, and modern war* [Преиспитивање америчких цивилно-војних односа: војска, друштво, политика и савремени рат] (pp. 17–40). Oxford University Press.
- [4] Đukić, A. R. (2025). Konceptualizacija, fundamentalne karakteristike i transformacija voјne profesije [Концептуализација, фундаменталне карактеристике и трансформација војне професије]. *Vojno delo*. Advance online publication. <https://doi.org/10.5937/vojdela2503039C>
- [5] Freedman, L. (2017). *The future of war: A history* [Будућност рата: историја]. PublicAffairs.
- [6] Gerras, S. J. (2008). *Thinking critically about critical thinking: A fundamental guide for strategic leaders* [Критичко размишљање о критичком мишљењу: основни водич за стратешке лидере]. U.S. Army War College, Center for Strategic Leadership.
- [7] Grizhev, A., Blazhevski, I., & Cacanaska, R. (2025). Moral foundations for peacebuilding dialogue: A comparative analysis of Orthodoxy and Islam [Моралне основе дијалога за изградњу мира: компаративна анализа православља и ислама]. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 45(5), Article 8, <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2640>
- [8] Hase, S., & Kenyon, C. (2000). From andragogy to heutagogy [Од андрагогије ка хеутагогији]. *Ultibase Articles*, 5(3), 1–10.
- [9] Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars* [Сукоб у XXI веку: успон хибридних ратова]. Potomac Institute for Policy Studies.
- [10] Huntington, S. P. (1957). *The soldier and the state: The theory and politics of civil-military relations* [Војник и држава: теорија и политика цивилно-војних односа]. Harvard University Press.
- [11] Ilieva Nikolovska, A., Grizev, A., & Iliev, A. (2019). History of heutagogy as a self-determined learning [Историја хеутагошког приступа као самодетерминисаног учења]. In: *Proceedings of Papers: 2nd International Scientific Conference MILCON'19* (pp. 146–152). Military Academy "General Mihailo Apostolski".
- [12] Janowitz, M. (1960). *The professional soldier: A social and political portrait* [Професионални војник: друштвени и политички портрет]. Free Press.

- [13] Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow* [Мислити брзо и споро]. Farrar, Straus and Giroux.
- [14] Klein, G. (1998). *Sources of power: How people make decisions* [Извори моћи: како људи доносе одлуке]. MIT Press.
- [15] Moskos, C. C., Williams, J. A., & Segal, D. R. (Eds.). (2000). *The postmodern military: Armed forces after the Cold War* [Постмодерна војска: оружане снаге после Хладног рата]. Oxford University Press.
- [16] NATO. (2021). NATO warfighting capstone concept [Кровни концепт НАТО-а за вођење рата]. NATO Allied Command Transformation.
- [17] NATO. (2022). NATO strategic concept [Стратешки концепт НАТО-а]. NATO.
- [18] Poposka, V. (2016). The urge for comprehensive cyber security strategies in the Western Balkans [Потреба за свеобухватним стратегијама сајбер безбедности на Западном Балкану]. *Information & Security*, 34(1), 25–36.
- [19] Poposka, V., & Ilik, G. (2025). Teaching media law in the era of disinformation and hybrid threats: Navigating the infodemic [Настава медијског права у ери дезинформација и хибридних претњи: суочавање са инфодемијом]. In: *Combatting Misinformation and Global Nation's False Narratives Through Education* [Сузбијање дезинформација и лажних наратива глобалних нација кроз образовање]. IGI Global, 223–248, <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-9601-8.ch009>
- [20] Snider, D. M. (Ed.). (2005). *The future of the Army profession* [Будућност професије Копнене војске] (2nd ed.). McGraw-Hill.
- [21] Stanar, D. (2025). The battle of Cajamarca: The civilizational cost of military (mis) education [Битка код Кајамарке: цивилизацијска цена војног (не)образовања]. *The Policy of National Security*, 29(2), 185–201. <https://doi.org/10.5937/pnb29-58132>
- [22] Stanar, D., & Starčević, S. (2025). The place and significance of social sciences and humanities in modern military education [Место и значај друштвених и хуманистичких наука у савременом војном образовању]. *Philosophy and Society*, 36(2), 537–552, <https://doi.org/10.2298/FID2502537S..>
- [23] Thomas, D. C., & Inkson, K. (2017). *Cultural intelligence: Surviving and thriving in the global village* [Културна интелигенција: опстанак и успех у глобалном селу] (3rd ed.). Berrett-Koehler.

Резиме

Савремено безбедносно окружење одликују све већа сложеност, убрзане технолошке промене, хибридне претње и интензивирање конкуренције у информационом домену. Ови процеси утичу не само на начин извођења војних операција већ и на вештине и компетенције које се захтевају од војних професионалаца. Иако су традиционалне војне способности, као што су физичка спремност, техничко знање и лидерство, и даље од суштинског значаја, саме по

себи више нису довољне. Од савременог војног особља се све више очекује да делује у сложеним информационим окружењима, сарађује са различитим актерима и доноси одлуке у условима неизвесности.

У раду се разматра на који начин се скуп вештина војног професионалца развија као одговор на наведене промене. Применом квалитативног концептуалног приступа, заснованог на прегледу релевантне литературе, одабраних доктринарних докумената НАТО-а и запажања практичара из области професионалног војног образовања и мултинационалних оперативних окружења, идентификоване су три међусобно повезане области компетенција: физичка, когнитивна и социјална. Анализа указује да савремена војна ефикасност зависи не само од способности примене силе већ и од способности разумевања и сналажења у сложеним окружењима, критичке обраде информација и ефикасне комуникације у различитим организационим и културним окружењима.

У раду се такође разматрају импликације ових промена на професионално војно образовање, при чему се наглашава потреба за успостављањем равнотеже између традиционалних војних компетенција и развоја прилагодљивости, критичког мишљења, целоживотног учења и способности за сарадњу. Закључује се да ће војног професионалца будућности одликовати интегрисан спој физичких, когнитивних и социјалних компетенција, који превазилази традиционално усмерење на кинетичке операције.

Кључне речи: *војна професија, професионално војно образовање, когнитивне компетенције, социјалне компетенције, хибридне претње, савремено ратовање, војна адаптација.*

© 2026 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

